

Využití barevné symboliky v interpretaci literárního díla

Klára Březinová

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY, PEDAGOGICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY

Barvy a jejich symbolika

- Symbolika barev jako neměnná konstanta:
 - historický vývoj chápání barev
 - empirické studie o vnímání barev (vliv na psychiku, estetické cítění...)
- Konstantní linka vnímání barev:
 - typická pro danou kulturu/společnost:
 - » náboženská symbolika barev
 - » liturgická symbolika barev
 - » barevná symbolika v extremistických hnutích
 - sdílená napříč kulturami
- Zákonitosti barev:
 - soulad barev

Psychologie barev

- Psychologické základy:
 - Johannes Itten, Rudolf Steiner, Jiří Kulka
- Barvy a temperament osobnosti (Hippokrates):
 - sangvinik: **červená** (krev)
 - choleric: **žlutá** (žlutá žluč)
 - melancholik: **modrá** (černá žluč)
 - flegmatik: **zelená** (hlen)
- Individuální reakce na barvy podle temperamentu (J. Kulka, *Psychologie umění*)

Barevná symbolika jako prostředek synestezie

- Subjektivní barevnost = přirozený vztah člověka k určitým barvám (Johannes Itten, *Umění barvy*)
- Individuální preference barev:
 - (vrožený) vkus
 - móda a současné preference
 - výchova
 - prostředí...
- Individuální barevné asociace:
 - negativní x pozitivní

Barevná symbolika jako nástroj interpretace

- Synestezie = podnět jedné smyslové/kognitivní oblasti vyvolává vjem v jiné smyslové oblasti:
 - barvy a tvary
 - barvy a vůně
 - barvy a zvuky
 - barvy a pocity...
- Dělení barev:
 - chromatické barvy (pestré, odlišení podle světlosti a sytosti)
 - achromatické barvy (tzv. nebarvy, odlišení podle světlosti)

Obecně platná barevná symbolika

Symbolika	Pozitivní emoce	Negativní emoce
světlo	radost (ze života)	nedůvěra
slunce	veselí	žárlivost
zlato	naděje	obezřetnost
jaro	optimismus	zbabělost
mládí	idealismus	závist
	intelekt	faleš
	moudrost	zrada
	osvícení	
	harmonie	
	soulad	
	rozum	
	povzbuzení	
	osvobození	
	vzrušení	
	dráždivost	

Symbolika	Pozitivní emoce	Negativní emoce
nebe	mír	deprese
obloha	osvobození	odevzdanost
vzduch	spravedlnost	apatie
chlad	oddanost	
voda	důvěra	
	ticho a klid	
	odpočinek	
	uvolnění	
	duševno	
	víra a věrnost	
	touha	
	inteligence	
	diskrétnost	
	přesnost	
	koncentrace	
	vyrovnanost	
	sounáležitost	
	nekonečnost	

Symbolika	Pozitivní emoce	Negativní emoce
krev	láska a vášně	revolta
oheň	vzrušení	boj
	touha	válka
	chtění	agrese
	žádosťivost	hněv
	náruživost	zlost
	prudkost	krutost
	hrdost	nemravnost
	energie	nebezpečí
	síla (životní)	výhružnost
	dynamika	
	pohyb	
	činnost	
	podnikavost	

Kalibův zločin

- Vojta Kaliba: **zemitá barva (hnědá)**
- Karla: **červená**
- Boučková: **ohnivá, oranžová**
- malý Karlíček: **bleděmodrá**

KALIBŮV ZLOČIN

Karel Václav Rais (1859-1926)

Vojta vzal něžně hošíka na ruce a nose jej na lokti, mazlivě šeptal, mlaskal, pohvizdoval, bzučel a zabalným děckem hebce pohupoval. ... „Jsi jako skřivánek, můj malý skřivánek,“ šeptal mu rozzechvěn.

Ale hošík buďto brzo usnul, nebo silně zakvílel, a tu Karla byla hned z postele a nepromluvíš, dítě mu vytrhla a prudce jej přitiskla k prsům. Tatík se pak smutně odplížil do přístěnku, ale neusnul, pořád poslouchal.

Věcnou nevrlostí Karlinou a tím, že ho od dítěte pořád odháněla, byl všecek otupělý a sotva mluvil, jmenovitě s panímámou ne.

...

V práci jsa pravidelný, silný jako mohutný stroj, jindy chodil sehnut, zamklý, nepodíval se do očí, hleděl k zemi, jenom časem se zpod zarudlých víček plaše rozhlédl.

Když měl obilí ležet, ani v noci nebyval doma, ale hlídal v polích.

Doma povečeřev, vzal si tlustou sukovku habrovou, kterou si před lety cestou z packé pouti v lese utřil a jež vždycky stála ve společnosti lopaty, motyky a bidla ke škopku za dveřmi v síni, na ramena hodil starý zimní kabát, z něhož vata už vylézala, a zahučev „dobrou noc“, těžkým, tlapavým krokem vycházel.

...

Zatím doma v chalupě panímáma s Karlou povečeřely každá notný hrnek kávy, do níž si nadrobily buchty s perníkem nebo se skořicí, a pak si povídaly, dokud Karlík neusnul.

...

Odtud se vracel časněji, protože noci už byly studené. Když vešel do chalupy, po špičkách se vsouval do světnice ještě šeré, zul boty, kožich hodil na pec a sednul si u kamen. zahleděl se na kolébku i na lože ženino.

Jednou mu Karla povídala: „Když nespíš a jen tak sedíš, pokolíbej aspoň, at' se trochu vyspím.“

Potom kolébával vždycky, když se z hlídky vrátil.

...

Vrátiv se jednou brzy po půlnoci, nesedl si u kamen, ale na kraj Karlina lože. Venku byla měsíčná noc, ale ve světnici, jak mraky přelétaly oblohou, hned světlo, hned šero.

Tě noci byla stará Boučková probuzena hádkou obou manželů.

„Jdi ležet, když nechceš kolíbat, jdi do světničky!“

„Jsem tady taky doma, ještě nejsem na vejmnku,“ zabručel.

„Vzbudíš mi dítě!“

„Mlč ty sama a nevbudím!“

Karla vyskočila z postele. Vojta seděl na pelesti, natáhl pravici a chtěl ženu vzít kolem boků.

Oči se mu leskly a supěl.

„Nech mě a jdi!“ křikla a prudce do něho strčila. Ňadra se jí pod sdhrnutou košili rozzechvěla a oči jí svítily.

„Kadličko!“ zachroptěl a povstal.

„Neptíješ-li ode mne, půjdu na půdu!“

Panímáma usedla na postelí a posupně se smála.

„Že vám hanba není!“

„Copak není má žena?“ křikl, až hošík na kolébce zaplakal.

„Takhle to je, rámusí, až dítě vyděsí; ještě z toho dostane božec,“ zlostně hubovala Karla.

„Protože mě od sebe odháníš jako prašivého psa!“

„Nemusíš za mnou lézt, víš to, že tě vidět nemůžu!“ vztekla odpověděla a brala dítě za ruce.

Pod Vojtou se nohy zachvěly, zataľ pěsti, zachrčel a paže se mu vzepjaly proti

Máj

- Jarmila: **červená**
- Vilém: **fialová**
- poutník Hynek: **hnědá** / světlešedá
- Vilémův otec: **šedočerná**

Teď na kamenný složen stůl
hlavu o ruce opírá,
polou sedě a kleče půl
v hloub myšlenek se zabírá;
po měsíce tváří jak mračna jdou,
zahalil vězeň v ně duši svou,
myšlenka myšlenkou umírá.

„Sok – otec můj! vrah – jeho syn,
on svůdce dívky mojí! –

Neznámý mně. – Strašný můj čin
pronesl pomstu dvojí.

Proč, rukou jeho vyvržen,
stal jsem se hrůzou lesů?

Čí vinu příští pomstí den?

Čí vinou kletbu nesu?

Ne vinou svou! – V života sen
byl jsem já snad jen vyváben,
bych ztrestal jeho vinu?

A jestliže jsem vůlí svou
nejednal tak, proč smrtí zlou
časně i věčně hynu? –

Časně i věčně? – věčně – čas –“

Hrůzou umírá vězně hlas,

obražený od temných stěn;
hluboké noci němý stín
daleké kobky zajme klín,
a paměť vězně nový sen.

„Ach – ona, ona! Anděl můj!

Proč klesla dřív, než jsem ji znal?

Proč otec můj? – Proč svůdce tvůj?

Má kletba –“ Leč hluboký žal

umoří slova. Kvapně vstal;

nocí řinčí řetězů hřmot,

a z mala okna vězně zrak

zalétá ven za hluky vod. –

Úplný měsíc přikryl mrak,

než nade temný horní stín

vychází hvězdy v noci klín;

i po jezeru hvězdný svit

co ztracené světlo se míhá.

Zrak vězně tyto jiskry stíhá

a v srdce bolný vodí cit.

„Jak krásnáť noc! Jak krásný svět!

Jak světlo – stín se střídá!

Ach, zítra již můj mrtvý hled

nic více neuhlídá!

A jako venku šedý mrak

dál – dál se rozestírá:

Využití barev v práci s literárním textem

- Postavy:
 - vystižení charakteru/vlastností postav
 - zaznamenání četnosti výskytu postav (hlavní x vedlejší postavy)
 - systematizace výrazů odkazujících ke konkrétním postavám (*Vilém: strašný lesů pán, vězeň*)
- Atmosféra prostředí / vývoj děje

Vzdělávací metody:

- Prožitkové učení
- Interpretační činnosti
- Práce s textem
- Diskusní metoda

Zdroje:

- BALEKA, Jan. *Modř: barva mezi barvami*. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0718-0.
- DANNHOFEROVÁ, Jana. *Velká kniha barev: kompletní průvodce pro grafiky, fotografy a designéry*. Brno: Computer Press, 2012. ISBN 978-80-251-3785-7.
- CHMELÍK, Jan. *Symbolika v extremistických hnutích*. Praha: Střední policejní škola Ministerstva vnitra, 2005, c1999.
- MARTÍNEK, Radek. *Všechny barvy církve: barevnost křesťanského oděvu a její význam v tradici západní církve*. Ostrava: Moravapress, 2014. ISBN 978-80-87853-09-2.
- STEINER, Rudolf. *Tajemství barev*. Hranice: Fabula, 2005. ISBN 80-86600-25-4.

